
COMERȚUL CU SARE ÎN BASARABIA ÎN CONTEXTUL INCLUDERII PROVINCIEI ÎN SISTEMUL ECONOMIC AL IMPERIULUI RUS (1812-1850)

Andrei Emilciuc

Sarea a fost folosită din cele mai vechi timpuri pentru păstrarea alimentelor, și chiar ca monedă de schimb, de aceea ea a devenit din timpuri străvechi un bun extrem de solicitat. Despre acest lucru ne vorbesc și numeroasele drumuri ale sării, drumuri comerciale care au servit la transportarea seculară a sării. În acest context, problema comerțului cu sare în Basarabia în perioada 1812-1850 este concludentă în analiza procesului includerii provinciei în sistemul economic rus. Pe lângă aceasta, un aspect important este cel al concurenței cu producătorii de sare din Crimeea, și măsurile întreprinse de organele de decizie pentru protejarea acestora din urmă, mai ales că în Imperiul Rus sarea era un monopol al statului, strict reglementat prin lege.

Comerțul cu sare în Basarabia în perioada 1812-1850 a atras atenția mai multor istorici, care au analizat diverse aspecte ale problemei în cauză. Printre alți autori care au tratat tangențial problema îi putem aminti pe Gr. Nebolsin (Неболсин 1850), T. Porucic (Porucic 1924), I.G. Budac, I.S. Grosul (Гроссул, Будак 1967), M.P. Muntean (Мунтян 1971), I.A. Anțurov (Анцуров 1978). Istoricul M.P. Muntean a analizat extragerea și comercializarea sării din perspectiva dezvoltării economice a Basarabiei (Мунтян 1971, 231-244). A.A. Anțurov a acordat atenție cum dezvoltarea industriei saline a influențat evoluția anumitor categorii de populație în sudul Basarabiei (Анцуров 1978, 168-171). Din lucrările apărute în perioada de după 1991 menționăm studiul monografic al istoricului Valentin Tomuleț, care a abordat tangențial problema comerțului cu sare în Basarabia sub aspectul politicii comercial-vamale promovate de organele imperiale ruse față de provincia nou-anexată (Tomuleț 2002b). Pentru cei interesați de comerțul cu sare în spațiul carpato-danubiano-pontic în perioada de până la anexarea teritoriului dintre Prut și Nistru la Imperiul Rus sunt utile lucrările Aurorei Ilieș (Ilieș 1974), ale lui Dumitru Vîtcu (Vîtcu 1987) și Alexei Agachi (Agachi 2008).

Cele mai mari lacuri pentru extragerea sării erau Alibei și Șagani, dar existau și o serie de lacuri mai mici. După proprietățile sale sarea dobândită din acestea lacuri era, cu unele excepții, identică cu cea din Crimeea (Свиньин 1818, 183-185). Aceste excepții erau determinate de faptul că în unele lacuri din provincie sarea conținea și glauberit (sulfat de sodiu) și alți compuși chimici (Штукенберг 1859, 14-15).

Chiar din perioada de ocupație a Principatelor în timpul războiului ruso-turc din 1806-1812 lacurile saline din Basarabia au atras atenția administrației ruse din Principate, ele fiind concesionate, iar importul de sare din acestea în Rusia a fost scutit de taxe vamale (Мунтян 1971, 232). Fiecare industriaș achita în oficiul inspecției salinelor o taxă moderată, a câte 4 parale pentru o chilă¹, și, în plus, 40 de parale pentru fiecare car cu o pereche de boi de sare transportat, și 3 parale pentru *gramaticul* care ținea evidența. În 1810 au parvenit în acest oficiu din aceste taxe 25 mii lei, în 1811 – 15 mii, în 1812 – 7 mii lei. Chila de sare se comercializa în această perioadă cu 5 lei (Свиньин 1818, 183-185).

După anexarea Basarabiei sarea din lacurile din provincie, care se exporta pe timpul dominației otomane în Constantinopol prin portul Akkerman, a fost lipsită de facilitățile la importul în Rusia. Astfel, potrivit deciziei amiralului P.V. Ciciagov, din 2 august 1812, la importul sării din provincie în guberniile interne se percepea taxa vamală conform Tarifului Normal, adică 40 copeici pentru fiecare pud². Nici exportul sării peste hotare nu a rămas pentru mult timp permis fără plata taxei vamale. La 1 octombrie 1812 comandantul de Akkerman a solicitat de la V.I. Krasno-Milașevici, senator rus în Divanele Principatelor Române, și la 8 octombrie 1812, de la S. Sturdza

¹ Chilă – veche măsură de capacitate folosită în Țara Românească și Moldova. În documentele de arhivă rusești o chilă de sare se echivala cu 18 puduri.

² Pud, puduri – unitate (rusească) de măsură pentru greutate, egală cu 16,38 kg.

indicații privind principiile în baza cărora urmează să se permită exportul sării peste hotare³. În răspunsul din 25 octombrie 1812 S. Sturdza scria că deoarece exportul sării din Basarabia în Rusia era supus taxei vamale, și exportul ei peste hotare urmează a fi taxat⁴. Astfel, el propunea ca sarea exportată din Basarabia să fie supusă taxei vamale conform tarifului normal rus de 40 copeici pentru fiecare pud⁵.

În Rusia extragerea sării se afla în monopolul statului, introdus în 1705 și reglementat prin *Statutul sării* din 1781 (Зябловский 1842, 94). Comerțul cu sare, pe de altă parte era liber, lucru consfințit prin Manifestul din 5 noiembrie 1811, însă era supus unui acciz special destul de înalt în folosul statului, de 40-45 copeici pe pud (ПСЗРИ 1830, I, XXXIV, №24851, 899-901). De aceea, menținerea unor accize moderate la producția de sare în Basarabia a contribuit la dezvoltarea industriei saline în provincie, iar taxa vamală nu era în măsură să scadă competitivitatea ei pe piața guberniilor ucrainene. Astfel în 1813 șeful vămilor de control N. Baikov menționa că sarea extrasă din lacurile saline din Akkerman constituia una din ramurile de bază ale industriei autohtone și că o cantitate mare de sare se exporta atât în guberniile limitrofe ucrainene, cât și în cele interne ruse⁶. Ca rezultat al acestei situații, prețul sării extrase din lacurile din Basarabia a înregistrat o dinamică ascendentă după 1812. La 9 aprilie 1814 Departamentul 2 al Guvernului regional al Basarabiei prezenta lui I.M. Hartingh un raport referitor la solicitarea acestuia de a veni cu propuneri în vederea contracarării creșterii prețului la sare în provincie, care, în opinia acestuia, se petrecea din cauza industriașilor avari. În acest raport se susținea ideea de a achiziționa de la ocele din Principatul Moldovei 3 milioane de ocale de sare, care să fie transportate la Carantina Sculeni. Această cantitate, cumulată cu cea dobândită în mod natural din lacurile saline, era considerată suficientă pentru consumul localnicilor din provincie pentru un an. Prețul pentru transportarea peste Prut a sării era de 8 lei pentru fiecare 100 de ocale⁷, și urma să se achite în

trei rate⁸. Dar prețul sării a continuat să crească, ca și anterior. La 5 iunie 1814 Cancelaria guvernatorului civil al Basarabiei a solicitat autorităților locale date privind evoluția prețului la sare începând cu perioada imediat premergătoare stabilirii administrației ruse în provincie. În rapoartele ispravnicilor de ținut și șefilor de poliție orășenești se menționa că prețul la sare în această perioadă a crescut de peste două ori. Spre exemplu, în plasa Bender, de la 4 la 8 parale pentru o oca⁹, în orașul Otaci, de la 5 la 11,5 lei pentru o sută de ocale¹⁰, în Hotin de la 3 la 7 parale (în timpul iernii ridicându-se și la 8 parale) pentru o oca¹¹.

Ritmurile de creștere a extracției de sare din lacurile saline din provincie nu puteau face față cererii interne la sare, mai ales că aceasta era solicitată tot mai mult și în regiunile de peste Nistru. De aceea rămânea actual importul de sare de peste hotare, care însă presupunea obținerea unor permisiuni speciale. Astfel, la 24 ianuarie 1815, negustorul din Chișinău Abram Roșca solicita de la I.M. Hartingh să i se acorde foaie de drum pentru transportarea din Austria a 500 de care cu sare prin oficiul vamal Noua Suliță, pe care l-a și primit¹². La 3 februarie 1815 boierul Caminar Pruncul împreună cu funcționarul civil de clasa a III-a Sandul Feodoseev au solicitat de la I.M. Hartingh de a li se elibera pașapoarte unor cărauși pentru a se deplasa cu ei în vederea transportării sării de peste Prut de la ocele din Principatul Moldovei. Boierul explica că avea rezerve de sare substanțiale, însă guvernul din Principat i-a interzis să transporte sarea prin intermediul căraușilor de acolo. Boierul se angaja să ceară căraușilor să le ofere ispravnicilor de ținut garanții că se vor reîntoarce¹³. Desigur că formalitățile birocratice îngreunau substanțial perpetuarea legăturilor comerciale tradiționale ale provinciei cu Principatul Moldovei. Măsurile întreprinse de administrația provincială pentru asigurarea locuitorilor din Basarabia cu sare din ocele de peste Prut nu dădeau rezultatele scontate. Astfel, la 20 iulie 1816 șeful oficiului vamal și de carantină Sculeni prezenta rezidentului plenipotențiar în Basarabia, A.N. Bahmetev, un raport privind biletele rămase din numărul celor trimise oficiului pentru elibe-

³ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 15, f. 7-8.

⁴ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 15, f. 9.

⁵ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 15, f. 9 v.

⁶ ANRM, F. 19, inv. 3, d. 129, f. 22.

⁷ Oca, ocale – veche unitate de măsură pentru greutate, egală cu 1271 g în Muntenia și 1201 g în Moldova, sau de capacitate pentru lichide, valorând 1,25 l în Muntenia și 1,288 l în Moldova.

⁸ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 242, f. 3-4.

⁹ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 242, f. 10.

¹⁰ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 242, f. 14.

¹¹ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 242, f. 18.

¹² ANRM, F. 2, inv. 1, d. 394, f. 4, 6.

¹³ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 394, f. 1.

rarea cărăușilor ce importau sare din Principatul Moldovei¹⁴.

Problema asigurării cu sare a devenit mai acută odată cu începerea primul val de colonizare a provinciei. Totodată, și atitudinea administrației provinciale față de importul de sare se schimbă radical. Astfel, la 8 august 1816 A.N. Bahmetev scria ca răspuns la solicitarea funcționarului militar de clasa a X-a Dm. Vatakioti că importul lemnului și sării din Galați pentru asigurarea coloniștilor nu putea fi admis¹⁵. Drept urmare, la 13 septembrie 1816 Departamentul I i-a solicitat lui A.N. Bahmetev permisiunea de a achiziționa pentru coloniști sare din lacurile saline din Akkerman¹⁶. La 13 septembrie 1816 rezidentul plenipotențiar în Basarabia a acceptat propunerile Departamentului I privind asigurarea coloniștilor din Varșovia cu sare din lacurile din Akkerman¹⁷.

Deficitul de sare îi făcea pe unii negustorii din guberniile ucrainene limitrofe să apeleze la importul sării extrase la ocele de peste Prut. În acest caz, Basarabia, cu statutul său comercial-vamal încă nedefinitiv, urma să joace rolul de teritoriu de tranzit. Evident că în acest caz apăreau nenumărate probleme procedurale. Una dintre acestea era unde urma să se achite taxa vamală, la oficiile vamale de la Prut sau la cele de la Nistru. La 11 noiembrie 1816 A.N. Bahmetev scria șefului Oficiului vamal Sculeni ca răspuns la interpelarea acestuia că negustorul de gilda întâi din Odesa Eizic Goldstein urma să achite taxa vamală pentru sarea și vinul importat la Sculeni¹⁸. Probleme similare apăreau și la importul sării în Basarabia din guberniile interne ruse. La 6 decembrie 1816 rezidentul plenipotențiar în Basarabia îi expedia funcționarului civil de clasa a VII-a Kamano dispoziția de încasare de la micii-burghezi din Dubăsari, evreii Matusi Ițkovici și Moșka Lazaretnik, a 7909 lei pentru sarea și vitele importate în Basarabia din guberniile interne¹⁹.

Potrivit deciziei Comitetului de Miniștri din 28 noiembrie 1816, importul mărfurilor din Basarabia în guberniile interne ruse a fost admis fără plata taxelor vamale. Dar situația creată nu avea să fie de durată. Deja la 25 august 1817 rezidentul

plenipotențiar a dispus Departamentului I ca să fie instituită o taxă de 5 copeici argint (aproximativ 20 copeici asigurate)²⁰ de pe fiecare pud de sare exportat, care să se adauge taxei de 4 copeici argint pentru fiecare chilă extrasă din lacuri. Pentru asigurarea perceperii acestor taxe a fost numit în funcția de director al salinelor colonelul în rezervă Cerneavski²¹. Preocuparea lui A.N. Bahmetev față de producția sării în Basarabia a persistat, la 9 martie 1818 el cerând Departamentului unu o evidență strictă a lacurilor saline din Akkerman²². Rezidentul plenipotențiar a solicitat, în plus, la 29 mai 1818, guvernului regional al Basarabiei numirea unui oarecare căpitan Popov în calitate de inspector al lacurilor saline din ținutul Bender²³.

Pentru a facilita exportul de sare peste Nistru în guberniile interne ruse, la 19 iunie 1818 rezidentul plenipotențiar în Basarabia s-a adresat guvernatorului militar de Herson, contelui A.F. de Langeron cu câteva propuneri importante²⁴. A.N. Bahmetev scria că lacurile saline din Basarabia au fost ameliorate și dădeau speranța că în vara aceea să dea o recoltă bogată. În aceste condiții el propunea să fie redusă taxa percepută în folosul statului la 2 copeici argint de pe fiecare pud de sare ce se expedia în localitățile interne ale Basarabiei, iar cea expediată peste Nistru să fie scutită și de taxe vamale. Industriașii și negustorii de sare puteau achita taxa și în natură, de pe fiecare pud câte 10 pfunzi²⁵, sau 25%. Rezidentul plenipotențiar îi solicita guvernatorului militar de Herson ca să informeze despre această decizie toți funcționarii și locuitorii din guberniile aflate în jurisdicția acestuia²⁶. De ameliorarea lacurilor s-a preocupat locuitorul orașului Akkerman Stratie Kalfa²⁷, care s-a angajat prin contract cu administrația provincială să amelioreze starea lacurilor saline, și a reușit să le aducă pe cele mai multe din ele la o stare foarte bună. De aceea A.N. Bahmetev a soli-

²⁰ În anul 1817 cursul unei rublei asigurate a constituit oficial 25,17 copeici argint, în 1818 oficial rublă argint era echivalată cu patru ruble asigurate (ANRM, F. 17, inv. 1, d. 70, f. 63). 1 leu = 40 parale, 1 para = 1,96 copeici asigurate.

²¹ ANRM, F. 17, inv. 1, d. 65, f. 5 v. - 6.

²² ANRM, F. 17, inv. 1, d. 114, f. 72.

²³ ANRM, F. 17, inv. 1, d. 114, f. 141.

²⁴ Rebotezat de ruși Alexandr Fedorovici, nobilul francez avea în realitate numele Louis Alexandre Andrault de Langeron.

²⁵ *Pfund* – unitate de măsură a greutateii, egală în Imperiul Rus cu 1/40 puduri, sau 0,40951241 kg.

²⁶ ANRM, F. 17, inv. 1, d. 924 v. - 925.

²⁷ Acest Stratie Kalfa s-a angajat încă în 1807 să realizeze unele lucrări de îmbunătățire la lacurile saline. În anul 1810 a continuat lucrările din contul concesionarilor lacurilor (Свинин 1818, 182).

¹⁴ ANRM, F. 17, inv. 1, d. 32, f. 17.

¹⁵ ANRM, F. 17, inv. 1, d. 30, f. 82 v.

¹⁶ ANRM, F. 17, inv. 1, d. 32, f. 75.

¹⁷ ANRM, F. 17, inv. 1, d. 30, f. 159 v.

¹⁸ ANRM, F. 17, inv. 1, d. 30, f. 248 v.

¹⁹ ANRM, F. 17, inv. 1, d. 30, f. 285 v.

citat Guvernului regional al Basarabiei la 22 iunie 1818 ca pe lângă cei 12 mii de lei alocați să i se acorde încă 4 mii lei, urmând ca ulterior să-i mai fie alocate încă 4 mii lei la finisarea lucrărilor. Arhiepiscopul Basarabiei Grigorie, care era garantul antreprenorului, urma să fie intermediar²⁸.

Cu toate eforturile lui Stratie Kalfa, aflăm dintr-un raport al inspectorului proprietăților de stat din Basarabia dat lui A.N. Bahmetev referitor la situația lacurilor saline din Basarabia despre necesitatea suplimentară a reparării digului de protecție între lacurile Altân-Ghiol și Caraceaus, pentru a putea beneficia de depunerea de sare care se promitea a fi sporită în acel an. În acest scop, rezidentul plenipotențiar a solicitat la 10 iulie 1818 guvernului regional al Basarabiei alocarea a 1000 de ruble, dar și scoaterea acestei sarcini din prestațiile în muncă ale locuitorilor²⁹. Însă așteptările oficialilor ruși aveau să fie date peste cap de schimbarea condițiilor meteo, mai exact, ploile ce nu conteneau să cadă. În aceste condiții, la 25 iulie 1818 A.N. Bahmetev a propus guvernului regional, în condițiile timpului nefast pentru depunerea sării, pentru a nu prejudicia haznaua de resursele investite în acel an și a nu-i falimenta pe industriași, de a stabili ca taxa de stat de 2,5 copeici argint de pe pud, care se percepea la extragerea sării, să fie achitată de industriași doar la expedierea ei de la lacuri, iar la extragere industriași să fie obligați să predea în natură statului a zecea parte din sare³⁰.

Fluctuațiile anuale ale producției de sare și lipsa unor magazii de rezervă determinau în continuare necesitatea importului de sare. Raportând despre succesele comerțului extern prin porturile Reni și Ismail, rezidentul plenipotențiar îi scria la 10 iulie 1818 secretarului de stat contele I.A. Capodistria că în primăvara aceluși an în port au intrat 116 vase maritime și de cabotaj, care au importat în Basarabia diverse mărfuri, inclusiv cantități importante de sare³¹. Și după aprobarea de către Alexandru I a *Statului sării* din 5 august 1818, care se referea și la formarea Administrațiilor Salinelor, comerțul cu sare în provincie a continuat să se realizeze liber, de persoane din orice stare socială și fără interdicții și intermedierea magaziiilor de stat (ПСЗРІ 1830, I, XXXV, №27448, 371). Nici comercializarea angro a sării în Basara-

bia nu a fost în niciun fel limitată prin prevederile acestei legi, cu toate că comerțul angro cu sare în gubernia Herson se admitea doar în orașele Odesa și Berislav (ПСЗРІ 1830, I, XXXV, №27448, 372). În provincie nu a fost instituită nicio Administrație a salinelor, precum în restul teritoriilor, supravegherea salinelor rămânând în atribuțiile unui oficiu din cadrul Departamentului proprietăților statului.

Planurile unor oficiali de a schimba muncitorii tocmiți cu niște coloniști care să fie legați pe lângă lacuri, și să presteze munca ca obligație, nu s-au realizat. O primă inițiativă în acest sens, a directorului lacurilor saline, de a popula pământurile adiacente lacurilor a fost respinsă de guvernul regional și de A.N. Bahmetev, despre care lucru acesta informa la 14 septembrie 1818 guvernului regional³². Ulterior, Biroul sării din Basarabia a încercat să obțină o aprobare în acest sens de la oficialii imperiali, dar în răspunsul contelui I.A. Capodistria se sublinia că guvernul nu are intenții de legare, sau limitare a libertății locuitorilor din provincie (Мунтян 1971, 235). În schimb, administrația provincială a permis folosirea materialului forestier din pădurile de stat pentru amenajarea lacurilor saline, fapt despre care inspectorul lacurilor saline îi raporta la 4 noiembrie 1818 lui A.N. Bahmetev³³. În plus, din raportul Consiliul Suprem al Basarabiei de la 13 noiembrie 1818 dat rezidentului plenipotențiar aflăm despre construcția din resursele statului a unui edificiu pentru Biroul sării³⁴.

În încercarea de a-și recupera investițiile, în anul 1819, administrația provincială a majorat accizul pentru sarea extrasă în provincie la 8 lei pentru fiecare chilă (sau 35 copeici asigurate de pud), dar fără succes. Ca urmare, la 1 septembrie 1820 Consiliul Suprem al Basarabiei a decis reducerea accizului de la 8 lei la 3 lei de la fiecare chilă³⁵. Acest lucru a atras în afacerile legate de extragerea și comercializarea sării mulți industriași și negustori din diferite localități ale Basarabiei, din guberniile Herson, Kiev și Podolia³⁶. Ca rezultat, Biroul sării din Basarabia raporta că deja în 1821 au fost extrase și comercializate de două ori mai multe cantități de sare ca în anii precedenți³⁷. Nemulțumit de această situație, ministrul de finan-

²⁸ ANRM, F. 17, inv. 1, d. 956-956 v.

²⁹ ANRM, F. 17, inv. 1, d. 117, f. 19-19 v.

³⁰ ANRM, F. 17, inv. 1, d. 117, f. 77.

³¹ ANRM, F. 17, inv. 1, d. 117, f. 30 v. - 31 v.

³² ANRM, F. 17, inv. 1, d. 117, f. 151.

³³ ANRM, F. 17, inv. 1, d. 119, f. 253.

³⁴ ANRM, F. 17, inv. 1, d. 199, f. 263.

³⁵ ANRM, F. 3, inv. 4, d. 128, f. 44 v.

³⁶ ANRM, F. 5, inv. 1, d. 132, f. 312 v.

³⁷ ANRM, F. 5, inv. 1, d. 132, f. 312 v.

te, contele D.A. Guriev, a înaintat în septembrie 1820 Comitetului de Miniștri propunerea de a supune sarea importată din Basarabia în guberniile interne ruse unei taxe vamale de 40 copeici pe pud, propunere avizată la 12 octombrie 1820. La 4 ianuarie 1821, însă, împăratul rus a solicitat ministrului de comerț să se adreseze lui I.N. Inzov, noul rezident plenipotențiar în Basarabia, pentru a clarifica protestul acestuia față de o atare decizie. I.N. Inzov susținea că se întreprindeau măsuri pentru ameliorarea situației industriei saline în Basarabia, de aceea implementarea deciziei respective trebuia să fie amânată până la finalizarea planului de acțiuni. Argumentându-și poziția, I.N. Inzov menționa că în 1819, când accizul de pe sarea dobândită era de 8 lei pentru o chilă (35 copeici asigurate de pud), statul a obținut un venit de 89800 ruble, sumă care abia a putut acoperi cheltuielile suportate pentru repararea digurilor de pe lângă lacuri. În 1820, atunci când accizul a fost micșorat la 3 lei de chilă (13 copeici asigurate de pud), venitul obținut a fost de 169380 ruble. Ministrul de finanțe, însă, nu a fost de acord cu considerațiile lui I.N. Inzov, afirmând că în 1820 pierderile suferite de stat în urma admiterii fără taxe vamale a sării din Basarabia au constituit 800 mii ruble asigurate, dat fiind faptul că accizul pe sarea din Crimeea era de 75 copeici de pud, consumul sării din Crimeea scăzând cu 1200 mii puduri în 1820 (Tomuleț 2002a, 213-214).

La 9 iunie 1821 D.A. Guriev a înaintat spre aprobarea Comitetului de Miniștri un proiect potrivit căreia importul sării din Basarabia în guberniile interne urma să fie supus taxei vamale de 40 copeici asigurate de pud (Tomuleț 2002a, 216). În ședințele din 28 iunie 1821 și 23 august 1821 Comitetul de Miniștri a analizat aceste propuneri ale ministrului de finanțe. Comitetul de Miniștri a considerat oportună stabilirea unei taxe vamale în mărime de 40 copeici asigurate pentru fiecare pud de sare exportat din Basarabia în guberniile ruse. Însă, din nou, împăratul a solicitat Comitetului ca ministrul de finanțe să discute personal cu el orice proiect de hotărâre în acest sens (Tomuleț 2002a, 216-217). În cele din urmă, la 30 septembrie 1821, printr-un ucaz imperial dat Senatului, sarea din Basarabia importată în guberniile interne a fost supusă taxei vamale de 40 copeici asigurate de pud (ПСЗРИ 1830, I, XXXVII, №28766, 863-864). Ulterior, prin ucazul imperial dat Senatului la 6 ianuarie 1822, taxa vamală impusă pe sarea im-

portată din Basarabia în guberniile interne ruse a fost ridicată la 60 copeici asigurate, dar prevederile ucazului din 30 septembrie 1821 în privința ordinii de realizare a acestui comerț au fost menținute. Sarea importată din străinătate conform aceluiași ucaz, era supusă unei taxe de 25 copeici argint de pe pud (ПСЗРИ 1830, I, XXXVIII, №28861, 4).

După numirea în calitate de guvernator general al Novorosiei și rezident plenipotențiar în Basarabia a contelui M.S. Voronțov, acesta a fost asaltat de plângerile industriașilor, nemulțumiți de schimbările operate, și care mizau că desemnarea lui E.F. Kankrin în funcția de ministru de finanțe putea constitui un prilej favorabil demersurilor lor. M.S. Voronțov a luat partea industriașilor de sare din Basarabia și deja la 5 iunie 1823, la nicio lună de la numirea sa, s-a adresat lui E.F. Kankrin în privința admiterii importului fără taxe vamale în guberniile interne a sării produse în Basarabia până la adoptarea ucazului din 30 septembrie 1821. M.S. Voronțov scria că după scutirea de taxe vamale în 1816 a importului de mărfuri din Basarabia, mulți industriași din Odesa și din alte orașe, au pregătit rezerve substanțiale, pe care, însă, după emiterea ucazului din 30 septembrie 1821 nu le mai puteau comercializa. În răspunsul din 12 iunie 1823, E.F. Kankrin îi scria lui M.S. Voronțov că respingea această posibilitate deoarece nu se poate diferenția sarea dobândită până și după adoptarea ucazului. În plus, s-ar fi creat diferențe de preț substanțiale datorită faptului că unii producătorii aveau rezerve importante de sare, iar alții nu, lucru ce le-ar fi provocat ultimilor pierderi (Tomuleț 2002a, 217-219). Nemulțumit de răspunsului negativ primit, M.S. Voronțov a pregătit și expediat împăratului un amplu memoriu în care insista asupra acestei chestiuni. La 26 iunie 1823, E.F. Kankrin a fost nevoit să dea explicații pe problema în cauză, în care și-a susținut în continuare poziția (Tomuleț 2002a, 219-221). În ședința din 26 iunie august 1823, Comitetul de Miniștri a analizat memoriul lui M.S. Voronțov și nota explicativă a ministrului de finanțe și a ajuns la decizia de a respinge cererile producătorilor de sare din Basarabia. La 9 august împăratul a aprobat decizia respectivă (ПСЗРИ 1830, I, XXXVIII, №29579, 1164-1168), iar la 11 august Comitetul a fost informat despre decizia împăratului (Tomuleț 2002a, 221-226).

Problema taxelor vamale la exportul sării din Basarabia în guberniile interne ruse a revenit în

discuție în cadrul Comitetului de Miniștri la 18 decembrie 1823, ca urmare a unui nou raport-memoriu adresat la 9 octombrie 1823 împăratului rus de contele M.S. Voronțov prezentat. În raport se spunea că producătorii de sare din Basarabia solicitau ca să-și poată achita taxele vamale în sare, deoarece comercializarea sării peste Nistru a devenit nerentabilă. Comitetul de Miniștri a respins aceste solicitări (Tomuleț 2002a, 226-231). Cu toate acestea, la 29 martie 1824, Comitetul de Miniștri primește de la împărat solicitarea de a permite producătorilor de sare din Basarabia să exporte în guberniile interne fără plata taxelor vamale sarea extrasă până la 30 septembrie 1821, cu asumarea întregii responsabilități de prevenire a oricăror încălcări de către guvernatorul general al Novorosiei și rezidentul plenipotențiar în Basarabia (Tomuleț 2002a, 231). În același sens, la solicitarea împăratului, contele A.A. Arakceev i-a cerut la 31 ianuarie 1824 lui M.S. Voronțov mai multe detalii despre producătorii de sare din Akkerman. În răspunsul său din 26 februarie 1824 M.S. Voronțov îl asigură pe Alexandru I că nu există posibilitatea ca sarea produsă după 1821 să pătrundă în guberniile interne ruse, deoarece ea diferea după proprietățile sale de la an la an. M.S. Voronțov propunea de asemenea ca să nu fie restituite taxele celor care le-au achitat, apreciind că cantitatea totală de sare produsă până la 30 septembrie 1821 se ridica la 67000 chile sau 1200000 puduri (Tomuleț 2002a, 232-234).

Disputele și deciziile contradictorii privind supunerea taxelor vamale expediate peste Nistru au generat fluctuații importante asupra volumul exportat. Astfel, dacă în anul 1820 au fost exportate din Basarabia în Rusia 440493 puduri de sare, în 1821 – 1034114 puduri, în 1822 – 593295, în 1823 – 561145, atunci în 1824 – 1757173, în 1825 – 1652478 puduri (Гроссул, Будах 1967, 336). Cea mai mare parte din acest export se realiza prin Maiaki, astfel în 1821 din cele 1034114 puduri de sare expediate peste Nistru prin Maiaki au fost trecute 644 mii puduri (62,3 %), având ca destinație în special Odesa (Жуков 1982, 92).

La 27 august 1824 E.F. Kankrin îi scria guvernatorului general al Novorosiei și rezidentului plenipotențiar în Basarabia că, la 8 august, Comitetul de Miniștri a discutat solicitările producătorilor de sare din Basarabia de a scuti de accize la importul în guberniile interne sarea extrasă până în

1821 și a decis ca: 1) sarea extrasă până în 1821 și transportată deja peste Nistru în Odesa și la vama din Maiaki, în total 63255 puduri, să fie scutită de plata taxelor vamale, la fel și exportul ei din arealul porto-franco, însă doar cu certificate comerciale ce ar fi atestat că provine de la lacurile saline din Akkerman, și faptul că a fost produsă până în 1821; 2) restul sării produse în lacurile din Akkerman până în 1821, care se afla încă în depozitele de pe lângă lacuri, și cea extrasă ulterior, să fie importată cu perceperea taxelor vamale³⁸.

Problema exportului sării din Basarabia în guberniile interne ruse a reapărut după inițierea discuțiilor privind adoptarea unui nou regulament privind comerțul Basarabiei. Pentru a evita importul de contrabandă al sării din Moldova se prevedea, odată cu lichidarea cordonului de la Nistru, să fie adoptată o dispoziție specială privind această chestiune. E.F. Kankrin, susținând în fond necesitatea suprimării cordonului de la Nistru, s-a pronunțat totodată împotriva propunerii lui M.S. Voronțov de a permite exportul în Rusia al sării din Basarabia prin oficiile și punctele vamale de la Nistru, deoarece această ramură a comerțului putea căpăta o răspândire atât de largă, încât, din lipsa unei supravegheri stricte, ea, în cele din urmă, ar fi subminat procesul de extragere a sării din Crimeea³⁹. Extragerea sării urma să fie supusă, în opinia lui E.F. Kankrin, unui Birou similar celui din Crimeea, iar comercializarea sării să fie supusă accizului intern rus. M.S. Voronțov scria că, odată cu instituirea unui Birou special de control și introducerea accizelor ruse pentru producția sării în Basarabia, lacurile din Akkerman puteau ajunge într-o decădere și mai mare, decât cea în care se aflau lacurile din Crimeea⁴⁰. E.F. Kankrin insista asupra adoptării deciziilor de rigoare referitor la veniturile vamale rentabile statului și echitabile pentru antreprenorii din provincie. Ministerul de finanțe urma să dețină dreptul de a institui la Nistru vama de control și dreptul de a înainta propunerile sale pentru soluționarea acestei probleme⁴¹. Proiectul Regulamentului cu privire la comerțul cu Basarabia, alcătuit în Departamentul Comerțului Exterior, a fost remis autorităților provinciale, de la care s-a cerut să-și expună opiniile referitor la această chestiune. În avizul său asupra proiectului, M.S. Voronțov a

³⁸ ASRO, F. 1, inv. 214, d. 4, a. 1824, f. 66-66 v.

³⁹ AISR, F. 1152, inv. 1, vol. I, 1824, d. 45, f. 3-3 v.

⁴⁰ AISR, F. 560, inv. 4, d. 293, f. 25 v.

⁴¹ AISR, F. 560, inv. 4, d. 293, f. 22-25.

făcut unele observații și și-a repetat propunerea despre necesitatea de a transfera cordonul vamal de la Nistru la Prut și Dunăre pentru ca să nu mai fie nevoie de reguli speciale în comerțul cu Basarabia. Ministrul de finanțe, căruia i-a fost înaintat acest aviz, recunoscând drept întemeiate unele din observațiile lui M.S. Voronțov, a însărcinat Departamentul comerțului exterior să ia în considerare obiecțiile expuse în proiectul Regulamentului și să-l înainteze pentru examinare și aprobare Consiliului de Stat. Însă el n-a susținut părerea lui M.S. Voronțov de a permite exportul sării prin vămile de la Nistru, deoarece era convins că aceasta ar fi prejudiciat exportatorii de sare din Crimeea (Tomuleț 2002a, 169).

Ca rezultat, în *Regulamentul cu privire la comerțul cu Basarabia* din 17 februarie 1825 s-a prevăzut ca sarea să poată fi exportată peste Nistru doar prin vămile de la Dubăsari și Movilău (ПСЗРИ 1830, I, XL, №30243, 92-93). Regulamentul a creat în acest mod obstacole suplimentare în exportul sării în guberniile interne ruse celei legate de supunerea ei taxei vamale. În plus, la 27 martie 1825 Alexandru I a emis Senatului un ucaz în care dispunea ca taxa vamală la exportul sării din Crimeea în porturile din Marea Neagră să fie micșorată de la 15 copeici la 5 copeici pentru un pud, deși cea exportată în porturile din Marea Azov urma să rămână 65 copeici conform reglementărilor anterioare. Accizul adițional pentru exportul sării din Crimeea în toate porturile ruse de la Marea Neagră, precum și în cele ale Basarabiei (cu excepția porto-franco Odesa), inclusiv cele de pe uscat, era fixat la 65 copeici asigurate de pe pud⁴².

Aceste modificări au provocat un val de nemulțumiri în rândul industriașilor de sare din Basarabia. Într-un demers adresat șefului Districtului vamal Odesa negustorii scriau că ei dispuneau de mari cantități de sare în Akkerman și Bender, care fusese extrasă încă în 1824, au primit certificate comerciale de la Biroul sării din Basarabia, dispuneau de contracte pentru exportul sării în Rusia și că nu cunoșteau de restricțiile Regulamentului din 17 februarie 1825 ce limita exportul sării doar prin Movilău și Dubăsari⁴³. Sub presiunea administrației provinciale guvernul rus a fost nevoit să facă unele cedări. Deja la 28 iulie 1825 E.F. Kankrin a permis negustorilor, care au obținut certificate comerciale până la data adoptării noului

Regulament, să exporte sarea în Odesa, Nikolaev, Ovidiopol și alte orașe⁴⁴.

Prevederile noului Regulament cu privire la comerțul cu Basarabia au afectat și comerțul de tranzit al sării din Principatul Moldovei și din guberniile ucrainene. La 28 august 1825, un grup de locuitori evrei din Movilău se adresa guvernatorului civil al Basarabiei K.A. Katakazi cu plângeri privind problemele pe care le întâmpinau la transportarea sării din Principatul Moldovei prin tranzit prin Basarabia prin vama Sculeni în Movilău. Ei erau obligați să depună ca gaj întreaga taxă vamală cuvenită la Sculeni, iar apoi să o achite la Movilău, ca doar apoi cu documentele confirmatoare să poată solicita restituirea gajului. În plus, potrivit afirmațiilor acestora, pentru a trece prin vama de la Sculeni ei erau obligați să posede cântare proprii, pentru certificarea greutății sării importate. Cu toate acestea șeful de poliție din Bălți, care investiga achitarea taxelor de cântar, le solicita ca aceștia să achite taxa respectivă, în sumă de 4 parale pentru fiecare oca. Acest lucru se întâmpla în pofida dispoziției guvernului provincial al Basarabiei emisă în martie 1822 de a nu percepe de pe sarea transportată din Principatul Moldovei prin tranzit prin Basarabia taxa de cântar⁴⁵.

În aceste condiții, unele cedări temporare nu puteau soluționa problemele iscate după adoptarea *Regulamentului* sus-menționat. În demersurile sale M.S. Voronțov menționa, printre altele, că stabilirea vămilor din Dubăsari și Movilău drept centre pentru trecerea în Rusia a sării din Basarabia constituie un obstacol pentru dezvoltarea acestei ramuri, deoarece era imposibil a cere industriașilor să transporte sarea în Odesa prin Dubăsari, parcurgând în plus 400 de verste, calea directă constituind doar 60 de verste (Tomuleț 2002b, 202-203). Ca rezultat, la 31 octombrie 1825 a fost aprobată de împărat⁴⁶ decizia Comitetului de Miniștri din 2 iulie 1825 privind permisiunea importului sării din Basarabia și prin punctele vamale Maiaki și Parcani (ПСЗРИ 1830, I, XL, №30575, 593-595). În plus, la 2 ianuarie 1826, Consiliul de Miniștri a discutat cererea lui M.S. Voronțov de a permite exportului de sare din Basarabia în guberniile interne ruse și prin punctele vamale Ovidiopol, Nikolaev și Herson⁴⁷.

⁴⁴ ASRO, F. 1, inv. 214, d. 2, a. 1826, f. 13.

⁴⁵ ANRM, F. 1, inv. 1, d. 992, f. 1-1 v.

⁴⁶ AISR, F. 560, inv. 4, d. 43, f. 3; d. 348, f. 7.

⁴⁷ ASRO, F. 1, inv. 214, d. 2, a. 1826, f. 81.

⁴² ANRM, F. 17, inv. 1, d. 212, f. 220.

⁴³ AISR, F. 560, inv. 4, d. 333, f. 2.

Dar E.F. Kankrin s-a pronunțat împotriva acestei cereri din considerentul că creșterea exportului sării din Basarabia ar fi subminat extragerea sării din Crimeea⁴⁸. La 8 februarie 1826 E.F. Kankrin i-a adresat lui M.S. Voronțov un răspuns referitor la propunerile acestuia pe problema importului de sare din Basarabia. În această adresă ministrul de finanțe specifica că în instrucțiunile sale din 28 iulie 1825 a permis exportul temporar al sării din Basarabia pe parcursul aceluși an în Odesa, Nikolaev, Ovidiopol și alte localități, pentru cei care obținuseră certificate înainte de adoptarea Regulamentului cu privire la comerțul cu Basarabia. El îl informa că a pus în discuție, în cadrul Comitetului de Miniștri, problema importului sării din Basarabia pe mare în porto-franco Odesa, cu perceperea taxelor vamale atât la importul sării în arealul porto-franco, cât și exportul în afara lui, la aceleași condiții cu sarea din Crimeea. Ca rezultat, la 16 ianuarie 1826 a fost permis exportul sării din Basarabia în porto-franco Odesa (ПСЗРІ 1830, II, I, №63, 92-93).

La 25 februarie 1826 E.F. Kankrin a prezentat un nou raport referitor la exportul sării din Basarabia în Rusia pe cale maritimă, în care punea accent pe cedările făcute negustorilor și industriașilor basarabeni în exportul sării din Basarabia după adoptarea *Regulamentului* din 17 februarie 1825 (Tomuleț 2002a, 236). Teama că creșterea exportului sării din Basarabia putea submina exportul sării din Crimeea a determinat Comitetul de Miniștri să susțină obiecțiile lui E.F. Kankrin, hotărând să nu fie deschise alte puncte pentru exportul sării basarabene, despre care fapt a fost anunțat și M.S. Voronțov⁴⁹. În nota de refuz din 31 martie 1826 E.F. Kankrin l-a informat pe contele M.S. Voronțov că la 2 martie 1826 Comitetul de Miniștri a analizat problema permiterii importului de sare din Basarabia prin punctele vamale Ovidiopol, Odesa, Nikolaev și Herson. Ministrul de Finanțe a luat o poziție ostilă față de importul prin Herson și Nikolaev, considerând că aceasta ar submina extragerea sării din Crimeea, datorită accizului mai mic existent în Basarabia. Admiterea importului prin Ovidiopol, pe de altă parte, chiar dacă era considerată benefică pentru comercianți, putea genera abuzuri. De aceea E.F. Kankrin sugera să nu fie modificate punctele de importare a sării din Basarabia în guberniile interne. În caz că se accepta importul prin noi puncte vamale, ministrul de

finanțe propunea ca cel puțin să fie impus un acciz de 75 copeici pentru a nu submina comercializarea sării din Crimeea. Chiar și așa E.F. Kankrin considera că admiterea importului prin Ovidiopol nu putea fi oportună, deoarece sarea urma să fie transportată mai întâi în Maiaki pentru a fi distribuită prin căraușie prin gubernia Herson. Or, importul sării din Basarabia prin punctul vamal Maiaki era deja admis. Cabinetul de Miniștri și-a exprimat acordul cu viziunile lui E.F. Kankrin⁵⁰.

Fiind de acord cu exportul sării prin Odesa, M.S. Voronțov argumenta că pentru susținerea și protejarea comerțului local și înviiorarea navigației de cabotaj era necesar a permite exportul sării și prin Ovidiopol, Nikolaev și Herson (ПСЗРІ 1830, II, I, №482, 802-803). Propunerea lui M.S. Voronțov a fost parțial susținută și la 13 mai 1826 exportul sării din Basarabia a fost permis și prin vămile de la Nikolaev și Herson, cu perceperea taxei vamale de 70 cop. pentru fiecare pud⁵¹. La 20 mai 1826 E.F. Kankrin l-a informat pe M.S. Voronțov că a acceptat propunerile acestuia formulate în adresa din 13 mai 1826 privind importul sării din Basarabia prin porturile Herson și Nikolaev cu perceperea unui acciz de 70 copeici de fiecare pud, din considerentul că în Basarabia se achita un acciz de 10 copeici. Includerea Ovidiopolului în lista punctelor vamale prin care era admis importul sării din Basarabia era respinsă în continuare de Ministrul de Finanțe din aceleași considerente expuse în adresa sa pe numele acestuia din 31 martie 1825⁵². Dar această măsură nu l-a satisfăcut pe M.S. Voronțov. Într-un nou demers adresat lui E.F. Kankrin la 2 iunie 1826 el insistă ca exportul sării să fie permis și prin punctul vamal de la Ovidiopol, argumentând situația lui favorabilă comparativ cu punctul vamal Maiaki și alte oficii vamale, deoarece era situat mai aproape cu 40 de verste de lacurile saline, astfel că sarea putea fi exportată anul întreg. În plus, prin Ovidiopol trecea calea directă și apropiată spre orașul Balta, un important centru de județ din gubernia Podolia⁵³. Exportul sării din Basarabia, era, în opinia lui M.S. Voronțov, necesar nu atât pentru sarea care se exporta în Odesa, cât pentru sarea care se transporta prin Ovidiopol în diferite loca-

⁴⁸ AISR, F. 560, inv. 4, d. 333, f. 3.

⁴⁹ ASRO, F. 1, inv. 214, d. 2, a. 1826, f. 81 verso.

⁵⁰ ASRO, F. 1, inv. 214, d. 2, 1826, f. 81-81 verso.

⁵¹ ASRO, F. 1, inv. 214, d. 2, a. 1826, f. 128.

⁵² ASRO, F. 1, inv. 214, d. 2, 1826, f. 128.

⁵³ ASRO, F. 1, inv. 214, d. 2, a. 1826, f. 170 v.-171.

lități ale guberniei Herson și chiar în guberniile Kiev și Podolia”⁵⁴.

În același cadru de discuții a apărut și o altă problemă, legată de specificul Basarabiei, în care încă nu fusese implementat sistemul de ghildă. La 18 iunie 1826 șeful Districtului vamal Odesa îi scria guvernatorului civil al Basarabiei în privința interpelării oficialilor vămii din Maiaki privind permiterea importării în Rusia a sării din Basarabia de către funcționari și dvorenii care locuiau în provincie. Acesta menționa că s-a adresat Departamentului Comerțului extern, care l-a informat pe ministrul de Finanțe, iar în răspuns se menționa că în ucuzul din 17 februarie 1825 nu existau interdicții în acest sens și drept urmare funcționarii și dvorenii din Basarabia urmau a fi admiși în realizarea comerțului cu sare din Basarabia în guberniile interne ruse. Șeful Districtului vamal Odesa îi solicita guvernatorului civil al Basarabiei să aducă la cunoștință publică⁵⁵.

Problema exportului de sare din Basarabia prin Ovidiopol a fost soluționată în cele din urmă pozitiv, la 20 iulie 1826 Consiliul de Miniștri acceptând propunerea lui M.S. Voronțov și stabilind supunerea acesteia unei taxe vamale în mărime de 60 cop. pentru fiecare pud (ПСЗРІ 1830, II, I, №482, 802). La 5 august M.S. Voronțov îl anunța cu satisfacție pe șeful Districtului vamal Odesa că exportul sării din Basarabia a fost permis prin Herson și Nikolaev cu achitarea unei taxe în mărime de 70 cop. de la fiecare pud, iar prin Ovidiopol, Parcani și Maiaki – 60 copeici⁵⁶. La 10 august 1826 Șeful Districtului vamal Odesa îi raporta lui M.S. Voronțov ca răspuns la adresa acestuia din 5 august, că a primit la 10 august 1826 de la Departamentul Comerțului Extern dispoziția de a permite importul sării din Basarabia prin toate punctele vamale din jurisdicția sa, cu perceperea unei taxe vamale de 70 copeici pentru Herson și Nikolaev și 60 copeici pentru Ovidiopol, Parcani și Maiaki⁵⁷.

Odată cu luarea unei decizii în privința liniei sanitar-vamale de la Nistru, discuțiile privind exportul de sare peste Nistru au fost relansate. La 18 mai 1828 E.F. Kankrin îi scria lui M.S. Voronțov că până la lichidarea liniei sanitar-vamale de la Nistru comercializarea sării din Basarabia urma

a fi realizată conform prevederilor anterioare, cu perceperea unui acciz de 2 ruble 1 copeică de pe fiecare chilă (18 puduri) de pe sarea consumată în provincie și perceperea taxei vamale de 60 copeici de pe fiecare pud pentru cea exportată în guberniile interne⁵⁸. Perceperea taxei vamale se realiza la punctele vamale de pe Nistru, iar pentru preîntâmpinarea abuzurilor (sarea declarată pentru export era scutită de plata taxei interne de consum) industriașii care solicitau exportul peste Nistru urmau să prezinte în Biroul Sării garanții materiale, iar ulterior după ce realizau exportul sării peste Nistru, și actele vamale ce certificau acest lucru. Cu toate acestea, în perioada 1825-1829 o serie de antreprenori nu au prezentat recipisele vamale pentru exportul a 19656 chile 9 puduri de sare în valoare totală de 33043, 30 ruble⁵⁹, cu suma gajului depus de 94533,80 ruble. Acest lucru ne face să credem că declararea sării preluate de la salinile din Akkerman, ca fiind pentru export, nu însemna obligatoriu realizarea lui, și putea fi o șmecherie a negustorilor pentru a evita plata accizului intern, iar sarea în cele din urmă era comercializată în provincie. Cu toate acestea, potrivit unor aprecieri, în anii 1825-1830 sarea reprezenta valoric circa 60% din exportul din Basarabia în Rusia (Сборник 1902, 166). Și la capitolul importuri sarea era un bun des trecut în registrele vamale. Astfel, în anul 1830 în Basarabia au fost importate, în principal din Principatul Moldovei, 41777 puduri de sare, în valoare de 83554 ruble asignate (Гроссул, Будах 1967, 349).

În legătură cu transferarea cordonului sanitar-vamal de pe Nistru la Prut, la 21 octombrie 1829 Comitetul de Miniștri a luat decizia ca taxa vamală de 60 copeici de pud urma să fie percepută de la 1 decembrie 1830. Nicolai I a aprobat la 26 mai 1830 și hotărârea Consiliului de Stat vizând formarea Administrației salinelor în Basarabia și statele ei de personal. Prețul de comercializare a sării din acestea a fost fixat la 66 copeici de pud (ПСЗРІ 1831, II, V, от. 1, №3678, 468-469). La 14 noiembrie 1830 Senatul rus a emis ucuzul privind deschiderea Administrației Salinelor în Basarabia (ПСЗРІ 1831, II, V, от. 2, №4097, 376), organ instituit în restul unităților administrative ale Imperiului Rus prin *Statutul sării* din 5 august 1818. Acest lucru a însemnat creșterea controlului asupra tranzacțiilor de comercializare a sării și li-

⁵⁴ ASRO, F. 1, inv. 214, d.2, a. 1826, f. 171 v.

⁵⁵ ANRM, F. 1, inv. 1, d. 1047, f. 1.

⁵⁶ ASRO, F. 1, inv. 1, d. 2, a. 1826, f. 482; ANRM, F. 5, inv. 1, d. 257, f. 873 v.

⁵⁷ ASRO, F. 1, inv. 214, d. 2, a. 1826, f. 249.

⁵⁸ ASRO, F. 1, inv. 214, d. 2, p. II, a. 1826, f. 221.

⁵⁹ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 2608, f. 7-7 v.

mitarea cantității de sare ce putea ajunge din Basarabia în guberniile interne ruse, în special cea de proveniență nelocală, chiar dacă se specifica că comerțul cu sare în Basarabia rămânea liber, adică fără intermedierea magazinelor de stat. În ședințele Consiliului de Stat din 5 și 24 august 1831 au fost discutate reglementările comerțului cu sare din Basarabia în guberniile interne. S-a decis de a fi lăsate în vigoare deciziile Consiliului de Stat aprobate de împărat la 26 mai 1830 privind formarea Administrației Salinelor din Basarabia. Cu alte cuvinte, sarea din Basarabia era scutită de accize, cu excepția celei din Akkerman și din depozitele de pe lângă punctele vamale, adică aceea care, de fapt, era admisă pentru exportul în guberniile de peste Nistru. La 29 septembrie 1831 împăratul rus a aprobat această decizie⁶⁰.

Pe piața internă a Basarabiei continuau, și după suprimarea cordonului sanitar-vamal de la Nistru, să ajungă anumite cantități de sare din Principatul Moldovei și Galiția habsburgică. În anul 1835 au fost importate prin vămile de uscat ale Basarabiei 301703 puduri de sare, în sumă de 306781 ruble (Государственная 1836, 277). Mai mult decât atât, la 21 iulie 1836, la inițiativa ministrului de finanțe, Comitetul de Miniștri a luat decizia de a permite importul de sare prin vama de la Lipcani până în anul 1838 „pentru încurajarea comerțului cu Principatul Moldovei”. Această decizie a fost adusă la cunoștință de către ministrul de finanțe (ПСЗРІ 1837, II, XI, от. 1, №9408, 813-814). Una din explicații ar fi că importul de sare devenise tot mai necesar, deoarece provincia servea ca sursa primară de asigurare cu sare a guberniilor de peste Nistru: Herson, Podolia și Volânia.

Odată cu creșterea importanței salinelor din Basarabia, administrația imperială și provincială încearcă să-și sporească controlul asupra comerțului cu sare în provincie, care, după cum s-a menționat mai sus, rămăsese formal liber. Subterfugile la care recurgeau aceștia pentru îndepărtarea inițiativei private erau tot mai frecvente. O plângere față de această situație a ajuns chiar la împărat. Ca rezultat, la 18 februarie 1837 Senatul rus remitea guvernatorului militar al Basarabiei și șefului administrației civile și al administrației speciale a orașului Ismail ucazul împăratului privind solicitarea micului-burghez din Ismail Iankel Krohmal de a clarifica cauzele arestării sării

achiziționate de acesta în anul 1833 de la lacurile saline din Basarabia⁶¹. La 23 aprilie 1837 Administrația salinelor din Basarabia adresa guvernatorului militar al Basarabiei un raport în care se menționa că arestul sării a fost pus la solicitarea din 22 mai 1834 a Poliției orașenești din Tiraspol datorită pretențiilor negustorului de ghilda a doua din Tiraspol Spevakov față de Iankel Krohmal. Interdicția a fost pusă la 25 mai, însă atunci când negustorului din Tiraspol i s-a solicitat să prezinte vreo decizie judecătorească în litigiul său cu micul-burghez din Ismail, iar el nu a putut-o prezenta, acestuia din urmă i s-a permis să-și comercializeze sarea micului burghez din Bălți Aron Ițkovici și negustorului de ghilda întâi din Odesa Anzelim Vereșcinski⁶².

În cele din urmă și comerțul cu sare a fost preluat de stat. La 6 aprilie 1837 a fost aprobat de împărat un nou Regulament privind organizarea industriei saline în Basarabia, elaborat de Comitetul de Miniștri (ПСЗРІ 1838, II, XII, от. 1, №10099, 209-215). În proiectul de hotărâre elaborat de general-locotenentul E.V. Karneev, șeful Departamentului afacerilor miniere și al salinelor, se propunea, în vederea prevenirii oricăror abuzuri, ca să fie interzisă comercializarea sării direct de la lacurile de extragere, sarea exportată în guberniile interne peste Nistru urmând să fie comercializată într-o localitate de peste Nistru, iar cea destinată uzului intern în provincie să fie comercializată în Akkerman. Ministrul de finanțe a propus guvernatorului general al Novorosiei și Basarabiei în calitate de opțiuni fie Ovidiopol și Akkerman, fie Maiaki și Palanca. Conteul M.S. Voronțov a opinat, însă, că ideea nu ar fi adus efectul scontat, ci invers, ar fi generat cheltuieli exagerate, ce s-ar răsfrânge negativ asupra prețului final al sării. Ministrul de finanțe a acceptat acest punct de vedere. Astfel principala modificare aprobată prin acest Regulament a constat în etatizarea salinelor din Basarabia. Proprietarii privați urmau timp de doi ani să-și transporte toată sarea produsă, iar cantitățile rămase neevacuate, urmau a fi aruncate în lacuri. Guvernatorul general al Novorosiei și Basarabiei a primit dispoziția de a căuta modalități de facilitare a transportării sării peste Nistru și organizarea depozitelor de sare în afara hotarelor porto-franco Odesa, pentru ca căraușii care transportau cereale în acest port maritim să poa-

⁶⁰ ASRO, F. 1, inv. 214, d. 4, f. 154-157.

⁶¹ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 2608, f. 1-1 v.

⁶² ANRM, F. 2, inv. 1, d. 2608, f. 3-4 v.

tă transporta la întoarcere sare (ПСЗРИ 1838, II, XII, от. 1, №10099, 209-215).

Odată cu etatizarea comerțului cu sare, apare brusc preocuparea statului pentru îmbunătățirea condițiilor de extragere și transportare a sării. La 29 august 1838 ministrul de finanțe a propus Comitetului de Miniștri să aprobe proiectul de instituire din contul statului a comunicației cu vapoare între Akkerman și Ovidiopol. În opinia autorilor acestui proiect, legătura navală între Akkerman și Ovidiopol urma să stimuleze exportul de sare și cereale din Basarabia. Comercianții ce achiziționau sare din Basarabia, puteau construi depozite în afara zonei porto-franco Odesa, din care să comercializeze sarea conform reglementărilor legale. În caz de necesitate și rentabilitate astfel de depozite urmau a fi construite și din contul statului. La 4 octombrie 1838, Regulamentul instituirii circulației vapoarelor între Akkerman și Ovidiopol a fost aprobat de împărat (ПСЗРИ 1839, II, XIII, от. 2, №11588, 185-186). În aceeași zi, industriașilor care achiziționau sare de la lacurile saline din Basarabia li s-a permis să instituie magazii de depozitare a sării pe malul drept al limanului Nistrului și chiar în apropierea orașului Odesa, în afara arealului porto-franco, și să comercializeze din ele sare conform regulilor stabilite (ПСЗРИ 1839, II, XIII, от. 2, №11588, 185-186).

La 18 octombrie 1838 Comitetului de Miniștri a luat decizia ca sarea din salinile private din Basarabia, care încă nu fusese evacuată conform prevederilor ucazului din 6 aprilie 1837, să fie achiziționată de stat la prețul de producție de 5 copeici de pud, cu condiția ca industriașii să prezinte actele doveditoare despre dreptul de extragere a acesteia în trecut (ПСЗРИ 1840, II, XIV, от. 2, Прибавление, №11651a, 20). Probabil nici nu merită să precizăm că prețul dat nu era deloc rezonabil. În schimb, după etatizarea comerțului cu sare guvernul rus a făcut unele cedări în privința importului de sare din Principatul Moldovei. La 11 ianuarie 1838, Comitetul de Miniștri a prelungit pentru trei ani dreptul importului de sare prin vama Lipcani, decizie aprobată de împărat și publicată la 28 februarie 1838. Termenul de curățare vamală a sării era de trei luni (ПСЗРИ 1839, II, XIII, от. 1, №10877, 16-17). La 28 noiembrie 1839 Comitetul de Miniștri a luat decizia de a micșora pentru un an taxa vamală pe sarea importată în Basarabia, prin vama de la Sculeni și punctele vamale Lipcani și Leova, de la 35 copeici

la 20 copeici argint de pud⁶³. Decizia a fost aprobată de împărat și publicată la 19 ianuarie 1840 (ПСЗРИ 1840, II, XIV, от. 1, №12934, 903). La 12 decembrie 1839 Comitetul de Miniștri a admis pentru un an importul de sare prin porturile de la Marea Neagră și Marea Azov și cele dunărene. Decizia a fost aprobată de împărat și publicată la 17 ianuarie 1840 (ПСЗРИ 1840, II, XIV, от. 1, №12976, 926). La 19 noiembrie 1840 Comitetului de Miniștri a luat decizia de a prelungi până în 1843 permisiunea de a importa sare prin vama de la Lipcani. Hotărârea în cauză, aprobată de împărat, a fost publicată la 9 ianuarie 1841 (ПСЗРИ 1841, II, XV, от. 1, №13968, 737-738).

Potrivit informațiilor vizând exportul sării prin Akkerman – Ovidiopol, în 1833 au fost exportate 82,5 mii puduri, în următorii doi ani – aproximativ 600 mii puduri, în anii 1836-1838 – o creștere până la 2,5 milioane puduri pe an. La 28 martie 1839 Comitetului de Miniștri a adoptat un nou set de măsuri privind reorganizarea industriei saline în Basarabia conform ucazului din 6 aprilie 1837 (ПСЗРИ 1840, II, XIV, от. 1, №12179, 323-326). După o micșorare până la 1 milion de puduri în 1839 și 738 mii puduri în 1840, în anii 40 exportul sării crește brusc – până la 2-3 milioane puduri. Din depozitele din Akkerman cea mai mare cantitate de sare era exportată în Odesa, în special prin Ovidiopol. După stabilirea comunicației maritime în 1838 între Akkerman și Ovidiopol exportul de sare a crescut în medie de la 1,4 milioane puduri în anii 1833-1839 la 2,3 milioane puduri în anii 1840-1850 (Tomuleț 1997, 176-177). Cu toate acestea, doar puțini negustori din Akkerman mai practicau în această perioadă comerțul cu sare. Printre aceștia îl menționăm în special pe negustorul de ghilda a treia Pavel Mutafoğlu, care a exportat în anul 1840 în Odesa 4000 de puduri de sare în sumă de 80 mii ruble asigurate⁶⁴. Întreg exportul de sare din Akkerman în Ovidiopol în anii 1833-1850 a constituit aproximativ 34949091 puduri (Tomuleț 1997, 177). E de menționat, de asemenea, că o altă destinație importantă a sării din Basarabia era orașul Kremenciug din gubernia Poltava, unde pe parcursul anilor 1834-1845 au fost exportate 10639417 puduri de sare (Штыккенберг 1858, 32).

La începutul anilor '40 și importul de sare cunoaște o învioreare. Astfel, odată cu reducerea

⁶³ La care se adăugau 12,5% și taxele de carantină a câte 2 copeici de pe fiecare rublă.

⁶⁴ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 3588, f. 105-105v.

pentru un an a taxei vamale la importul sării prin vama de la Noua Suliță, importul sării din Galiția austriacă, care era în mod normal nesemnificativ (și viza doar regiunile de frontieră), s-a ridicat în 1840 la circa 4000 de puduri. Importul sării din Principatul Moldovei, de asemenea neimportant până atunci, crește și el. Dacă în anii 1837-1839 au fost importate 219506 puduri (în medie 73168 puduri pe an), atunci în anii 1840-1841 au fost importate 313139 puduri (în medie 156570 puduri pe an). Evoluția importului de sare din Principatul Moldova se prezintă în felul următor: în perioada 1827-1831 au fost importate în medie pe an 85728 puduri de sare, în 1832-1836 – 123049 puduri, 1837-1841 – 106530, 1842-1846 – 51568 puduri (Неболсин 1850, 211). Cu toate acestea, potrivit afirmațiilor lui Gr. Nebolsin, sarea din Principatul Moldovei, dat fiind faptul că taxa vamală de import era mai mare decât prețul de vânzare a sării din Basarabia, nu putea concura cu aceasta din urmă în comerțul intern, și era achiziționată în special de păstori pentru alimentarea cornutelor (Неболсин 1850, 211).

Din cele 8-9 lacuri saline din Basarabia anual se extrăgeau în anii '40 în medie câte 4 milioane puduri de sare. În 1843 Comitetul de Miniștri a dispus instituirea în Akkerman a rezervelor de sare de stat, decizia fiind aprobată de împărat la 30 martie. Potrivit acesteia, urmau a fi alocate 72000 ruble pentru achiziționarea a 50000 puduri de sare, ridicarea construcțiilor de depozitare și transportarea sării. Sarea urma să se comercializeze contra 30 copeici argint pe pud. Se admitea instituirea, în caz de necesitate, a rezervelor de stat și în Ovidiopol (ПСЗРИ 1844, II, XVIII, от. 1, №16669, 181-182). Astfel, la sfârșitul anului 1845, în magazinele de stat erau depozitate ca rezervă 14555314 puduri de sare, sau de peste trei ori mai mult decât cantitatea extrasă în acel an – 4438207 puduri. Exportul ei în 1845 a atins cifra de 3 milioane puduri și a depășit cu mult exportul din Crimeea, care în anii 1833-1850 nu a depășit 1,4 milioane puduri pe an. La sfârșitul anului 1846 rezervele de sare din Basarabia alcătuiau 11182000 puduri. Sarea din Basarabia se exporta la Odesa, în Polonia, Mălurosia, Podolia, Volânia și Lituania (Штукенберг 1859, 14-15). Potrivit opiniei istoricului Valentin Tomuleț, reducerea exportului sării din Crimeea s-ar putea explica prin creșterea exportului ei din Basarabia (Tomuleț 1997, 177).

Odată cu creșterea exportului, cresc și veniturile pe care le obținea statul din extragerea și comer-

cializarea sării. Astfel, veniturile Administrației saline din Basarabia au variat în perioada 1831-1846 între 23246 ruble în 1832 și 2285607 ruble în 1838, sau în medie 875570 ruble (Штукенберг 1859, 14-15). În aceste condiții, la 16 octombrie 1846, Consiliul de Stat a avizat proiectul de completare a statelor de personal ale Administrației Salinelor din Basarabia, cu alocarea suplimentară a 1500 ruble argint în acest scop. Decizia a fost aprobată de împărat (ПСЗРИ 1847, II, XXI, от. 2, №20524, 345). Lărgirea controlului de stat asupra comerțului cu sare în Basarabia a atins și importul. La solicitarea lui guvernatorul militar al Basarabiei P.I. Fedorov, șeful Districtului vamal Ismail a solicitat la 12 august 1847 de la șefii punctelor vamale de sub jurisdicția sa să prezinte acestuia date anuale privind comerțul cu sare prin ele. Rapoartele prezintă un document important pentru stabilirea cantității de sare importată în Basarabia după acest an, dar și a punctelor vamale prin care se realiza importul. Astfel, din raportul din 8 decembrie 1847 al Șefului punctului vamal Akkerman aflăm că pe parcursul anului 1847 până la 1 decembrie nu au existat operații de import/export cu sare în port⁶⁵. La 10 decembrie 1847 șeful vămii portuare din Reni raporta același lucru⁶⁶. În schimb, prin portul Ismail au fost importate din Principatul Moldovei 464 puduri de sare⁶⁷. La 29 decembrie 1847 un raport similar era prezentat și de șeful Districtului vamal Sculeni. În raport se menționa că din Principatul Moldovei au fost importate prin vămile districtului vamal Sculeni pe parcursul primelor 11 luni a anului 43168 puduri și 37 pfunzi de sare, la prețul total de 14080,16 ruble. Din cantitatea importată prin vama de la Sculeni 8000 puduri au fost exportate în gubernia Kiev și 6000 puduri în gubernia Podolia, din cea importată prin Lipcani 4000 puduri au fost exportate în gubernia Podolia, iar restul consumat în provincie. Se menționa de asemenea că în caz de deficit în depozitele din localitatea Sculeni de peste Prut se aflau circa 20 mii de puduri de sare ce aparțineau negustorilor din Basarabia⁶⁸.

⁶⁵ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 5044, f. 4-4 v.

⁶⁶ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 5044, f. 3.

⁶⁷ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 5044, f. 5

⁶⁸ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 5044, f. 8-8 v. Din cantitatea indicată, 155 de puduri 27 pfunzi de sare figurau ca sare confiscată, depistată la încercarea de trecere prin contrabandă. Se menționează de asemenea că din Austria au fost importate 7 puduri de sare din Principatul Moldovei, confiscată la trecerea prin contrabandă a frontierei, și achiziționată de un negustor din Basarabia la vânzarea publică a acesteia. Din sarea importată în depozitele vamale rămăseseră 9600 de puduri.

Și Administrația Salinelor din Basarabia a prezentat, la 9 ianuarie 1848, guvernatorului militar al Basarabiei un raport privind comerțul cu sare în Basarabia în anul 1847. Potrivit datelor acestuia, la începutul anului în provincie existau rezerve de stat în cantitate de 14132851 puduri de sare de masă și 194 de puduri de sare glauberit, iar pe parcursul anului 1847 au fost extrase încă 1193898 puduri de sare de masă, cantitatea disponibilă totală ridicându-se la 14633045 puduri. În plus, existau și rezerve private, în cantitate de 53957 puduri și 23,5 pfunzi ce aparțineau urmașilor unui oarecare Ronzin, funcționar civil de clasa XIV-a. Pe parcursul anului 1847 din rezervele existente au fost comercializate de la lacurile saline 2473052 puduri de sare cu prețul de 27 copeici argint și au fost înregistrate pierderi de depozitare 431118 puduri, rămânând pentru anul 1848 în rezervă 12922573 puduri. Sare de calitate inferioară au fost comercializate 2 puduri, iar 192 puduri au fost trecute la pierderi. În plus, în baza dispoziției din 13 noiembrie a Departamentul afacerilor miniere și saline au fost excluse 6594 puduri, 319601 puduri 1,5 pfunzi de sare rămânând rezervă pentru anul 1848⁶⁹.

Diminuarea practicii de mânăre vitelor peste hotare în Basarabia, cu ocazia epizootiei din a doua jumătate a anilor '40, a determinat o creștere a importului de sare din Principatul Moldova în provincie (Неболсин 1850, 211). Potrivit raportului Vămii din Ismail, din 14 decembrie 1849, prezentat guvernatorului militar al Basarabiei, au fost importate în Basarabia, prin acest port, de la începutul anului, 2944 puduri de sare din Principatul Moldovei. Întreaga cantitate a fost comercializată și consumată⁷⁰. La 12 decembrie 1849 un raport similar era expediat și de șeful Districtului vamal Sculeni. În acesta se menționa că au fost importate prin vama de la Sculeni și punctul vamal Lipcani 59822 puduri și 19 pfunzi de sare din Principatul Moldovei în valoare de 18557,82 ruble. Din cantitatea respectivă au fost consumate 44922 puduri și 19 pfunzi, rămânând în depozite pentru anul viitor 14900 puduri. Din cantitatea adusă prin Sculeni, de 39215 puduri și 2 pfunzi, 12900 puduri au rămas depozitate în localitatea Sculeni, 10000 puduri au fost exportate în gubernia Podolia și 3000 în gubernia Kiev. Restul de 13315 puduri și 2 pfunzi a fost comercializat

în Basarabia. Din cantitatea de 20601 puduri și 7 pfunzi importată prin Lipcani, 2000 puduri au rămas în depozitele din Lipcani, 10000 puduri au fost exportate în gubernia Podolia, iar restul de 8601 puduri și 7 pfunzi au fost comercializate în Basarabia⁷¹. La 20 decembrie 1849 în raportul prezentat guvernatorului militar al Basarabiei de șeful punctului vamal Akkerman se menționa că prin port pe parcursul anul 1849 au fost exportate 128439 puduri de sare provenită din lacurile saline din județ în Odesa, Nikolaev, Voznesensk și Herson, cu costul total de 37016,81 ruble argint⁷². În raportul similar al vămii din Reni din 21 decembrie 1849 se menționa că nu au existat tranzacții cu sare în port⁷³. Prin vama de la Sculeni în anul 1849 a fost importată în Basarabia mai puțină sare apoi în anul 1848, deoarece din cantitatea importată în 1848 rămăseseră necomercializate 37000 puduri⁷⁴. Astfel, dacă în 1848 au fost importate în Basarabia 72076 puduri de sare în bolovani, în valoare de 24632, atunci în 1849 – 57168 puduri în valoare de 17733 ruble⁷⁵. După afirmațiile negustorilor, micșorarea accizului la sarea de lac din județul Akkerman a influențat pozitiv exportul acesteia în gubernia Herson. Către anul 1850 existau rezerve de 14900 puduri. Din restul de 42268 puduri au fost consumate în Basarabia 19268 puduri, în guberniile Podolia, Volânia și Kiev – 23000 puduri⁷⁶. În 1850 prin vama de la Sculeni au fost importate 31802 puduri 10 pfunzi de sare, în valoare de 10359 ruble argint⁷⁷, prin Lipcani – 20397 puduri, în valoare de 6370 ruble argint⁷⁸, prin Leova – 1088 puduri în valoare de 734 ruble⁷⁹.

În anul 1850 lacurile saline din județul Akkerman au fost inundate și devastate în urma unei furtuni. Ca urmare a acestei situații, la 7 aprilie 1851 Departamentul afacerilor miniere și al salinelor, la ordinul ministrului de finanțe, contele F.P. Vroncenko, s-a adresat Administrației salinelor din Basarabia în privința asigurării populației din provincie cu sare. Potrivit acesteia, în urma inun-

⁶⁹ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 5044, f. 11-13.

⁷⁰ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 5375, f. 2.

⁷¹ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 5375, f. 3-4 verso. Din cantitatea amințită, 155 puduri și 7 pfunzi figurau ca confiscată în punctul vamal Lipcani, 36 puduri și 22 pfunzi în Sculeni, și 6 puduri 10 pfunzi în Noua Suliță.

⁷² ANRM, F. 2, inv. 1, d. 5375, f. 5.

⁷³ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 5375, f. 6.

⁷⁴ AISR, F. 19, inv. 3, d. 954, f. 120-120 v.

⁷⁵ AISR, F. 19, inv. 3, d. 954, f. 120.

⁷⁶ AISR, F. 19, inv. 3, d. 954, f. 120-120 v.

⁷⁷ ASRO, F. 3, inv. 1, d. 74b, f. 64 v.

⁷⁸ ASRO, F. 3, inv. 1, d. 74b, f. 41 v. - 42.

⁷⁹ ASRO, F. 3, inv. 1, d. 74b, f. 48.

dării lacurilor au fost pierdute peste 5 milioane de puduri de sare, rezervele de sare disponibile se ridicau la 660 mii puduri, pe când necesitățile anuale se ridicau la 2,5 milioane de puduri. În condițiile date, se sugera a se asigura deficitul creat cu sare din Crimeea, rezervele căreia alcătuiau în februarie 1851 peste 18 milioane de puduri, pe când consumul anual alcătuia până la 8,5 milioane de puduri⁸⁰. La 25 aprilie 1851 Administrația salinelor din Basarabia s-a adresat guvernatorului militar al provinciei cu solicitarea de a anunța industriașii din Basarabia să se adreseze pentru achiziționarea sării nu la Administrația salinelor din provincie, ci la cea din Crimeea⁸¹. La 24 februarie 1853, în același context, a fost aprobată de împărat decizia Comitetului de Miniștri de a micșora taxa vamală la importul sării prin vămile Ismail, Noua Suliță, Sculeni și oficiile vamale Reni, Lipcani și Leova de la 40 copeici la 27 copeici argint (Caxapob 1853, 19).

În concluzie, putem afirma că comerțul cu sare în Basarabia în perioada 1812-1850 a reprezentat un indicator al includerii provinciei în sistemul economic al Imperiului Rus. Inițial până la 1830, anul transferării cordonului sanitar-vamal de la Nistru la Prut, cadrul legal al exportului de sare din Basarabia a fost într-o continuă schimbare, al cărei vector a fost determinat de lupta dintre organele provinciale și cele centrale. Organele provinciale susțineau interesele negustorilor și producătorilor de sare din Basarabia și din gubernia Herson, pe când cele centrale susțineau interesele producătorilor de sare din Crimeea, precum și încasările fiscale care se aflau în Basarabia în gestiunea administrației provinciale. În acest context, guvernul rus, în persoana ministrului de finanțe, se prezenta ca un adversar deschis al salinelor din Basara-

bia. Situația s-a schimbat după 1830, când, odată cu includerea provinciei în sistemul comercial al Imperiului Rus, guvernul rus a preluat monopolul asupra salinelor din Basarabia, în încercarea de a reglementa pe placul său cantitatea de sare ce putea ajunge pe piață, precum și de a-și însuși veniturile imense rezultate din comercializarea sării. Dar, politica protecționistă a guvernului rus față de valorificarea salinelor din Basarabia s-a manifestat prin lipsa unui sprijin financiar pentru asigurarea securității lacurilor, care a condus în cele din urmă la dezastrul din 1850.

Cu toate că aveau un potențial de producție mai limitat în comparație cu cele din Crimeea, salinele din Basarabia erau mai rentabile la capitolul costuri de producție. Acest lucru determina un preț mai mic de obținere a sării și implicit de comercializare a ei. Ca urmare, sarea din Basarabia a ajuns să depășească la capitolul exportului pe cea din Crimeea, fiind solicitată atât în guberniile limitrofe provinciei, cât și în cele mai îndepărtate, precum cele din Malorosia, Lituania și Polonia. Dar în pofida faptului că Basarabia se prezenta pe piața internă rusă drept exportator de sare, ea a continuat să fie și o destinație pentru sarea produsă în Principatul Moldovei, inclusiv de contrabandă. Acest lucru era un pretext important pentru susținătorii producătorilor de sare din Crimeea de a modera prin toate modalitățile posibile pătrunderea sării din Basarabia în teritoriile de peste Nistru. Abia după ce au pus controlul total asupra producției și comercializării sării în Basarabia, în 1837, guvernul rus a mers spre micșorarea taxelor și mărirea numărului de oficii vamale pentru importul sării din Principatul Moldovei. Aceasta și din considerentul că sarea în bolovani, de la ocele de peste Prut, era utilizată în profilaxia epizootiilor.

Bibliografie

- Agachi 2008:** A. Agachi, Țara Moldovei și Țara Românească sub ocupația militară rusă (1806-1812), ediția a II-a (Chișinău 2008).
- Ilieș 1974:** A. Ilieș, Drumurile și transportul sării în Țara Românească (secolele XV-XIX). Studii și materiale de Istorie Medie VII, 1974, 223-242.
- Porucic 1924:** T. Porucic, Lacurile sărate din sudul Basarabiei: studiu geografico-geologic și economic cu privire specială la industria extracției sării de mare (București 1924).
- Tomuleț 1997:** V. Tomuleț, Unele considerații privind locul Basarabiei în sistemul pieței din Novorosia (anii 1812-1868). In: Omagiu lui Vladimir Potlog și Constantin Drachenberg la 70 de ani. (Chișinău 1997), 168-180.
- Tomuleț 2002a:** V. Tomuleț, Politica comercial-vamală a țarismului în Basarabia (1812-1830). Documente inedite din arhivele Rusiei, Ucrainei și Republicii Moldova (Chișinău 2002).

⁸⁰ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 5632, f. 2.

⁸¹ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 5632, f. 1.

- Tomuleț 2002b:** V. Tomuleț, *Politica comercial-vamală a țarismului în Basarabia și influența ei asupra constituirii burghezii comerciale* (Chișinău 2002).
- Vîtcu 1987:** D. Vîtcu, *Istoria salinelor Moldovei în epoca modernă. Teză de doctorat, Universitatea „Al.I. Cuza” (Iași 1987).*
- Анцупов 1978:** И.А. Анцупов, *Аграрные отношения на Юге Бессарабии (1812-1870)* (Кишинев 1978).
- Государственная 1836:** Государственная внешняя торговля 1835 года в разных ее видах. В сб.: *Современник*, том 3, № 3 (Санкт Петербург 1836), 266-306.
- Гроссул, Будак 1967:** Я.С. Гроссул, И.Г. Будак, *Очерки истории народного хозяйства Бессарабии (1812-1861)* (Кишинев 1967).
- Жуков 1982:** В. Жуков, *Формирование и развитие буржуазии и пролетариата Бессарабии* (Кишинев 1982).
- Зябловский 1842:** Е.Ф. Зябловский, *Российская статистика. Часть I, издание второе* (Санкт-Петербург 1842).
- Мунтян 1971:** М.П. Мунтян, *Экономическое развитие дореформенной Бессарабии*. В сб.: *УЗКГУ*, т. 117 (ист.) (Кишинев 1971), 3-385.
- Неболсин 1850:** Гр. Неболсин, *Статистические записки о внешней торговле России, часть I* (Санкт-Петербург 1850).
- ПСЗРИ 1830, I, XXXIV:** Полное собрание законов Российской Империи, собр. I, т. XXXIV, 1817 (Санкт-Петербург 1830).
- ПСЗРИ 1830, I, XXXV:** Полное собрание законов Российской Империи, собр. I, т. XXXV, 1818 (Санкт-Петербург 1830).
- ПСЗРИ 1830, I, XXXVII:** Полное собрание законов Российской Империи, собр. I, т. XXXVII, 1820-1821 (Санкт-Петербург 1830).
- ПСЗРИ 1830, I, XXXVIII:** Полное собрание законов Российской Империи, собр. I, т. XXXVIII, 1822-1823 (Санкт-Петербург 1830).
- ПСЗРИ 1830, I, XL:** Полное собрание законов Российской Империи, собр. I, т. XL, 1825 (Санкт-Петербург 1830).
- ПСЗРИ 1830, II, I:** Полное собрание законов Российской Империи, собр. II, т. I, с 12 декабря 1825 по 1827 (Санкт-Петербург 1830).
- ПСЗРИ 1831, II, V, от. 1:** Полное собрание законов Российской Империи, собр. II, т. V, 1830, отделение 1 (Санкт-Петербург 1831).
- ПСЗРИ 1831, II, V, от. 2:** Полное собрание законов Российской Империи, собр. II, т. V, 1830, отделение 2 (Санкт-Петербург 1831).
- ПСЗРИ 1837, II, XI, от. 1:** Полное собрание законов Российской Империи, собр. II, т. XI, 1836, отделение 1 (Санкт-Петербург 1837).
- ПСЗРИ 1838, II, XII, от. 1:** Полное собрание законов Российской Империи, собр. II, т. XII, 1837, отделение 1 (Санкт-Петербург 1838).
- ПСЗРИ 1839, II, XIII, от. 1:** Полное собрание законов Российской Империи, собр. II, т. XIII, 1838, отделение 2 (Санкт-Петербург 1840).
- ПСЗРИ 1839, II, XIII, от. 2:** Полное собрание законов Российской Империи, собр. II, т. XIII, 1838, отделение 2 (Санкт-Петербург 1839).
- ПСЗРИ 1840, II, XIV, от. 1:** Полное собрание законов Российской Империи, собр. II, т. XIV, 1839, отделение 1 (Санкт-Петербург 1840).
- ПСЗРИ 1840, II, XIV, от. 2:** Полное собрание законов Российской Империи, собр. II, т. XIV, 1839, отделение 2 (Санкт-Петербург 1840).
- ПСЗРИ 1841, II, XV, от. 1:** Полное собрание законов Российской Империи, собр. II, т. XV, 1840, отделение 2 (Санкт-Петербург 1841).
- ПСЗРИ 1844, II, XVIII, от. 1:** Полное собрание законов Российской Империи, собр. II, т. XVIII, 1843, отделение 1 (Санкт-Петербург 1844).
- ПСЗРИ 1847, II, XXI, от. 2:** Полное собрание законов Российской Империи, собр. II, т. XXI, 1846, отделение 2 (Санкт-Петербург 1847).
- Сахаров 1853:** Г. Сахаров, *Обозрение Русского Законодательства за первую половину 1853 года*. В: *Журнал Министерства народного просвещения, часть LXXX, отделение V* (Санкт-Петербург 1853), 1-40.
- Сборник 1902:** *Сборник сведений по истории и статистике внешней торговли России, под ред. В.И. Покровского*, т. 1 (Санкт-Петербург 1902).
- Свиньин 1818:** П. Свиньин, *Естественное описание Бессарабской Области*. В сб.: *Отечественные записки*, т. 1 (Санкт-Петербург 1818), 183-185.

Штукенберг 1858: И.Ф. Штукенберг, Статистические труды. Том 2, Ст. XXVII. Описание Полтавской губернии (Санкт-Петербург 1858).

Штукенберг 1859: И.Ф. Штукенберг, Статистические труды. Том 2, Ст. XXVIII. Описание Бессарабской области (Санкт-Петербург 1859).

Salt trade in Bessarabia in the context of the inclusion of the province in the economic system of the Russian Empire (1812-1850)

Abstract

The study is focused on the issue of trade with salt in Bessarabia, from the annexation of the province, by the Peace of Bucharest of May 16/28, 1812, and until the saline lakes in southern Bessarabia flooding in 1850. Broadly speaking it is a well studied problem in the historiography of the MSSR and Republic of Moldova. Despite this, we found it necessary to come up with new archival documentary data, to make some additions on less developed issues.

The scientific novelty of the study is given by the approach to the examination of the issue. This particularly approach has several important research goals. First, note that the salt trade in the Russian Empire in the set out period represented a state monopoly. Russian state typically granted the right of extraction and marketing of salt to different persons. Secondly, the issue of salt trade in Bessarabia is closely linked to the problem of protectionist policy of the Russian Empire towards the newly annexed province. Russian government's tendency to protect producers of salt from the Crimea, by the ban imposed on export of salt from Bessarabia, did not suite the dealers of salt extraction from the province. The antagonism of the situation is relevant in understanding the issues related to the inclusion of Bessarabia into the economical system of the Russian Empire.

Another goal of our approach to the research of trade salt in Bessarabia is related to suppression of customs and sanitary cordon on Dniester River by the Regulation of 26 September 1830. In return, the Russian government established in the province a Department of salines, in order to assert its control over the export of salt and thus continued its policy of disadvantaging producers of salt in Bessarabia for the benefit of those from Crimea. This was despite the fact that the province was de jure included in socio-political and economic system of the Russian Empire after the withdrawn of last levers of autonomy by the *Establishment of administration* of 1828.

Торговля солью в Бессарабии в контексте включения области в экономическую систему Российской империи (1812-1850)

Резюме

Исследование сосредоточено на вопросе о торговле солью в Бессарабии, от аннексии провинции, по Бухарестскому мирному договору от 16/28 мая 1812 года, и до наводнения соленых озер в южной части Бессарабии в 1850 году. В общем, в историографии МССР и Республики Молдова это хорошо изученные проблемы. Несмотря на это, мы сочли необходимым, основываясь на архивных и документальных данных, внести некоторые уточнение и дополнения к менее изученным вопросам.

Научная новизна исследования определяется подходом к рассмотрению вопроса. В частности, этот подход имеет несколько важных исследовательских целей. Во-первых, нужно принять во внимание, что торговля солью в русской империи в изложенный период представляла государственную монополию. Русское государство обычно предоставляло право добычи и сбыта соли разным лицам. Во-вторых, вопрос о торговле солью в Бессарабии тесно связан с проблемой протекционистской политики Российской империи в отношении новоприсоединенной провинции. Тенденция российского правительства защитить крымских производителей соли, налагая запрет на экспорт соли из Бессарабии, не устраивала производителей соли из области. Антагонизм ситуации становится важным в понимании соответствующих вопросов, связанных с включением Бессарабии в экономическую систему Российской империи.

Еще одна важная цель нашего подхода к исследованию торговли солью в Бессарабии связана с упразднением Карантинной и таможенной линии на Днестре постановлением от 26 сентября 1830 года. Взамен её российское правительство создала в области Соляное Управление, стремясь сохранить контроль над экспортом соли и таким образом продолжала свою политику ущемления бессарабских производителей соли в пользу крымских. И это несмотря на то, что область была де-юре, включена в социально-политическую и экономическую систему Российской империи после уничтожения последних рычагов её автономии *Учреждением для управления Бессарабской области* от 29 февраля 1828 года.

08.02.2011

Andrei Emilciuc, Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei, str. 31 August, 121-A, MD-2012 Chișinău, Republica Moldova